

Essi Ratia, Maarit Kallio-Savela

Eduskunta sivistysvaliokunta

Kuuleminen 1.4.2022

09/2022 Osaamisen kohtaanto-ongelma

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto osaamisen kohtaanto-ongelmasta ja toteaa seuraavaa:

Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kohtaanto-ongelmat ovat vaikeuttaneet työelämän ja yritysten työvoimatarpeisiin vastaamista jo pidemmän aikaa tietyillä aloilla (mm. sosiaali- ja terveysala, varhaiskasvatus sekä kone- ja teknologiateollisuus). Osin koronapandemiasta toipumisen sekä talouden elpymisen vaikutuksista osaajapula on kasvanut ja laajentunut mittavasti useille toimialoille. Työntekijäpula haastaa julkista sektoria selviämään tehtävistään ja yritykset eivät pääse hyödyntämään kasvupotentiaaliaan.

Työntekijöiden osaamisen ja saatavuuden ohella osana ratkaisua tulee myös pohtia työn organisointimalleja sekä digitalisaation hyödyntämistä työn tehostamisen mahdollisuuksina. Työn tuottavuuden kasvulla pystyttäisiin osin vastaamaan niin nykyhetken tarpeisiin kuin myös valmistautumaan tulevaisuuden työvoimahaasteisiin.

Kuntien ja koulutuksen järjestäjien toimintaympäristön isot muutokset, kuten väestönkehitys, alueellinen erilaistuminen, työelämän murros ja talouden kiristyminen, vaikuttavat osaltaan osaamisen kohtaanto-ongelman ratkaisujen löytämiseen.

Koronapandemia mullisti suuresti yhteiskuntaamme ja yksilöiden elämää sekä vaikutukset heijastuvat suoraan myös talouteen. Nyt käsilämmme on uusi iso kriisi Venäjän hyökättyä Ukrainaan, ja Ukrainan sotatilan mittavat vaikutukset koskettavat suuresti koko Eurooppaa ja Suomea. Sodan kokonaisvaikutusten arviointi, koskien myös työmarkkinoita ja taloutta, on isolta osin vielä alkutekijöissä.

Osaaminen luo elinvoimaa alueille

Kuntien ja alueiden elinvoimalle osaavan työvoiman saatavuus on merkittävä tekijä. Pohdittaessa ratkaisuja osaamisen kohtaannolle

tulee tunnistaa alueiden erilaiset osaamistarpeet ja paikalliset olosuhteet sekä erityispiirteet.

Osaamistarpeiden ennakointi on keskeistä, jotta tarjolla oleva osaaminen vastaa työelämän ja yritysten tarpeita. Laadullista ja määrällistä ennakointia tulee kehittää alueellisissa ekosysteemeissä ja verkostoissa, joissa edustettuina ovat koulutuksen järjestäjät, kuntien elinkeinotoimi ja työnantajat. Alueilla tarvitaan yhteistä tilannekuvaa sisältäen työmarkkinatilanteen, osaamistarpeet, koulutustarjonnan ja muutostrendit. Osaamisverkostojen koordinointi ja laadukas toiminta vaatii työtä ja resurssia, ja tätä voitaisiin myös valtakunnan tasolta tukea.

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen yhtenä tehtävänä on jalostetun ja analysoidun ennakointitiedon koostaminen. Ennakointitiedon tulee olla suodatettavissa ja saatavilla alueellisesti, jotta sitä voidaan paikallisella tasolla hyödyntää alueen osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Alueilla tulee olla sujuvat mahdollisuudet viedä keräämäänsä tietoa kansalliseen varantoon. Kuntaliitto katsoo, että kansallisen ennakkoinnin tulee tuottaa alueita hyödyttävää tietoa ja alueiden tuottama tieto on integroitava paremmin kansalliseen ennakointiin.

Nykyaikainen teknologia mahdollistaa korkeakouluopintojen suorittamisen alueilla, joilla ei fyysisesti sijaitse korkeakoulua. Nuoret usein muuttavat koulutuksen perässä, mutta mahdollisuuksia opiskella joustavasti myös omalla asuinpaikkakunnalla tulisi lisätä. Yhteistyötä ja verkottumista kuntien, joiden alueella ei korkeakouluja sijaitse, ja korkeakoulujen välillä tulisi syventää. Yhteistyön rakentajina voivat kuntien lisäksi toimia alueen muut koulutuksen järjestäjät tai oppilaitokset, kuten ammatillisen koulutuksen, lukion tai vapaan sivistystyön toimijat.

Kaikilla koulutusasteilla tarvitaan panostuksia ja tukea maahanmuuttajille räätälöitäviin, riittävillä suomen kielen opinnoilla ja tarvittavilla tukipalveluilla varustettuihin koulutuksiin.

Hyviä käytänteitä koulutusmalleista, joissa aloitetaan vahvasti englannin kielellä ja loppua kohden lisätään suomen kielen osuutta, tulee levittää laajemmalti käyttöön. Kielen oppiminen on yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymisen kannalta olennaista ja etenkin tietyillä aloilla on tärkeää, että myös suomen kieli vahvistuu.

Kuntaliitto esittää selvitettäväksi, kuinka usein aikuisille pakolliset yhteiset tutkinnon osat ovat erityisesti aikuisille maahanmuuttajille este tutkinnon suorittamiselle ja työllistymiselle. Asia voitaisiin mahdollisesti ratkaista kehittämällä oppimisvalmiuksia tukevien opintojen sisältöjä siten, että ne voisivat aikuisten osalta korvata tarpeen mukaan kaikille yhteiset opinnot. Tässä yhteydessä Kuntaliitto muistuttaa esimerkiksi aikuislukioden mahdollisuudesta vahvistaa tosiasiallisia jatko-opintovalmiuksia.

Työvoimapulaa pahentaa joillakin aloilla veto- ja pitovoiman puute, joka voi johtua esimerkiksi alan yleisestä imagosta tai heikosta palkkauksesta ja muista työsuhteen ehdoista. Ammatillisen koulutuksen osalta haasteena ei ole pelkästään koulutuspaikkojen riittämättömyys, vaan eräiden kasvavien alojen vähäiset hakijamäärät ja siitä seuraavat kohtaanto-ongelmat. Näissä tilanteissa, työelämän, yritysten ja elinkeinoelämän järjestöjen tulisi toimia aktiivisesti yhteistyössä oppilaitosten kanssa alojen julkisuuskuva parantamiseksi ja muiden haasteiden ratkaisemiseksi.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden saatavuuden osalta tarvitaan nopeitakin toimia, kuten koulutuspolkujen uudelleen miettimistä, aloituspaikkoja ja alan vetovoiman parantamista. Tulisi myös rohkeasti pohtia onko esimerkiksi määritellyt kelpoisuusvaatimukset kaikilta osin tarkoituksenmukaisia.

Koulutuksen järjestämisen näkökulma

Ammatillisen koulutuksen määräraikainen lisärahoitus on tehtävä pysyväksi. Pääministeri Marinin hallitus on tulevaisuusinvestoinneilla eli 70-80 M€ vuosittain erikseen haettavalla ja jaettavalla määrärahalta pyrkinyt paikkamaan ammatillisen koulutuksen henkilöstömenojen rahoitusvajetta. Opettajien ja ohjaajien palkkaaminen on kuitenkin pysyvää toimintalainsäädännön mukaista ammatillisen koulutuksen järjestämistä, joka tulee rahoittaa laskennallisella valtionosuudella, ei erillisellä hankerahoituksella.

Lyhyemmät koulutukset ja osaamiskokonaisuudet auttavat täydentämään työvoiman osaamiskapeikkoja. Näitä tulee olla mahdollista suorittaa myös työn ohessa. Nykyinen ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö mahdollistaa joustavat tutkinnon osien koulutukset.

Koulutuksen järjestämisen näkökulmasta kohtaanto-ongelmaa voidaan helpottaa esimerkiksi uudistamalla ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää siten, että ammatillisessa koulutuksessa voidaan

järjestää myös työllistävyyttä edistäviä, tutkinnon osia pienempiä koulutuksia kannattavasti.

Ammatillisen koulutuksen rahoituksen tasossa tulisi tunnistaa vieraskielisten suomen kielen opintojen ja muiden tukipalveluiden resurssitarpeet. Vieraskielisten osallistuminen ammatilliseen koulutukseen on kasvava trendi, johon tulee kiinnittää huomiota.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset vastaavat erityisesti aikuisväestön moniin ja uudistuviin osaamistarpeisiin jatkuvan oppimisen koulutuksen, työllisyyskokeiluissa mukana olemisella sekä esimerkiksi maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen sekä monipuolisen koulutus- tarjonnan avulla.

Osaaminen, koulutus ja työllisyys kohtaavat kunnissa entistä tiiviimmin

Tulevan TE-palvelut 2024-uudistuksen myötä osaaminen, koulutus ja työllisyys kohtaavat kunnassa entistä tiiviimmin. Osaamisen kehittäminen on keskeinen väline työllisyyden hoidossa, kotoutumisessa ja elinkeinopolitiikassa.

Jatkuvan oppimisen uudistuksessa tulee luoda kunnille aidot mahdollisuudet käyttää osaamisen kehittämistä työllisyys- ja elinkeinopolitiikan sekä kotoutumisen välineenä. Kotoutumislain ja TE 2024-uudistuksen yhteydessä kuntien roolia ammatillisen koulutuksen ohjaus- ja sääteilyjärjestelmässä tulee vahvistaa.

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus edistää työikäisen väestön osaamisen kehittymistä ja osaavan työvoiman saatavuutta. Osaamisen kohtaanto-ongelman ratkaisemisessa tarvitaan tiivistä kuntien ja valtion kumppanuutta. Näin ollen Kuntaliiton kuntien edustajana tulisi olla jäsenenä jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen neuvostossa erityisesti hallituksen linjattua TE-palvelujen siirrosta kuntien vastuulle.

Keskeistä palveluiden synergioiden hyödyntämisessä on tietojärjestelmien yhteentoimivuus ja rajapinnat. Jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus osana laajaa digitalisaatio-ohjelmaa on tässä merkittävässä roolissa. Ohjelman keskeiset tavoitteet, asiakaslähtöisyys ja poikkihallinnollisuus, ovat erittäin kannatettavia. Kuntaliitto painottaa, että kuntien osallistuminen ja näkemykset kehittämistyöhön tulevana työllisyys- ja elinkeinopalvelujen järjestäjinä on kuljetettava mukana läpi ohjelmatyön.

Monialaiset palvelut yksilöä palvellen

Osana jatkuvan oppimisen edistämistä on myös tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden kehittäminen asiakkaille. Tietoa koulutustarjonnasta tulee olla saatavilla kootusti ja mm. oppisopimuksen mahdollisuuksista, niin yksilöille kuin työelämälle ja yrityksille, voidaan levittää tietoa vielä nykyistäkin paremmin.

Jotta yksilön osaaminen ja potentiaali on työmarkkinoiden käytettävissä, tulee hänen olla työkykyinen. Yhä enemmän on tarvetta käytännöille, joilla voidaan saattaa muun muassa osatyökykyisiä ja mielen-terveyskuntoutujia työnteon pariin. Näissä malleissa tarvitaan vahvaa yhteistyötä eri palvelujen kesken ja poikkisektoraalista näkemystä. Pitkään työelämässä sivussa olleet eivät voi suoraan osallistua tutkimukseen johtavaan tai tutkinnonosan koulutukseen vaan ensin on parannettava opiskeluvalmiuksia ja mahdollisesti elämäntaitoja.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
johtaja, hyvinvointi ja sivistys -yksikkö

Essi Ratia
asiantuntija